

Byn, Gillberga – förekomst i olika äldre källor...

1400-tal...

I "Otte Torbjörnssons skattebok" från 1460-talet (NoH, 1949 sid 105) finns en uppräkningslista av de 14 medlemmarna i Gillbergs häradsrätt, och bland dessa finns "*laris i byn*" som nr 7 i uppställningen. Det är dock oklart om det verkligen rör Byn i Gillberga eller Stavnäs. Att det skulle handla om Långserud förefaller dock mindre troligt, eftersom det lite senare i uppräkningslistan (på 11:e plats) finns en "Erich j bacca", och då Byn o Backa i Långserud ligger bara några kilometer från varann, och det verkar osannolikt att två nämndemän från så närliggande gårdar i en och samma socken skulle noteras så vitt åtskilda i uppräkningslistan.

1503

I "En värmländsk skattebok från 1503" (NoH, 1939 sid 77) noteras att Byn i Gillberga skattar 5 (6?) "øre penighe" (ungefär samma som "Galtebode"...). Därmed framgår att skattavgiften är lägre än för Byn i Långserud (11 öre...), Stavnäs eller Glava (båda 1 mark = 8 öre). På annat ställe i dokumentet (sid 94) finns en uppställning av oxskatten som mycket väl kan avse Byn i Gillberga där det noteras: "*Jon i Byn* i oxe om xvij ore" (d v s Jon skattar 16 öre). Uppgiften är särskilt intressant eftersom vi här hittar ett namn på en bonde som rimligen var född under 1400-talets senare hälft.

1540

En av de mest tillförlitliga dokumenten - "Gustaf Wasas skattebok" från 1540 - omnämner Byn på sidorna: 26v, 27v och 173 v. (NoH, 1952 sid 21, 22 och 157). Gårdsnamnet Backa i östra Gillberga finns inte noterat, men möjligen kan "... Byn j Ødetorp ii Øre", omnämnt på sid 27v (ibid sid 22) avse den platsen... Personnamn finns på sid 26v där det skrivs "... *Larens j Byn* v Øre" och till detta har någon i efterhand bifogat uppgiften "lensmann". På sid 173v noteras återigen Larens i Byn. Det bör knappast råda någon tvekan om att det här rör sig om samme Lars och Byn i Gillberga, eftersom de närmast omgivande gårdarna i uppställningen är Fyxnäs, Galtebol,, Högsäter och Magnebyn.

1542

I skattelängder från 1542 förekommer en uppgift, som möjligen bör undersökas vidare... Där noteras en "Biörn i Bijnn, Lendsmandh frij" som vilket bör innebära att han är skattebefriad. Att det här handlar om just Byn i Gillberga bör vara säkerställt genom att de direkt efterföljande gårdarna är Galtebol, Gårdsvik, Magnebyn e t c. Det märkliga är dock att även i Långserud noteras en "Biörn i Bijnn", men dock utan någon kommentar om titel. Att det just här handlar om Byn i Långserud framgår av att de följande gårdarna är Högen, Esbjörbyn, Gisslebyn e t c.

Eftersom Björn i Byn fanns redan i skattelängden 1540 (utan angiven titel) så torde denne vara säkerställd för

platsen. Men frågan är om det verkligen fanns en länsman Björn (namnet är mycket ovanligt för Gillbergs härad dessa år) i Byn år 1542, eller om skrivaren helt enkelt misstagit sej, förväxlat hemmanen och istället borde ha skrivit samma som 1540, d v s Lars ("Larens") för Byn i Gillberga?

1550

I en värmländsk dombok från 1550 (NoH 1956 nr VII, sid 49) - noteras att Anders i Häljebol "talade thyll **Per Lauritson** om en halff ödhegordh benemd By" - men ärendet skjuts upp till nästa ting för att få fram "breff eller bewisningh"... Denne Per Larsson kan vara son - eller närstående - till den Larens i Byn som noteras i skatteboken 1540.

1560-tal

Från 1564 och framåt blir det vanligt att skriva Östra Byn i t ex jordeböcker, uppenbarligen för att särskilja hemmanet från Väsby (Västra Byn), som tillkom under 1500-talet. Ex vis 1574 - "**Östre Bijn**".

1570-tal

I Lars Bägerfeldts genomgång av Landskapshandlingar från 1577 noteras värvade soldater: (1577:17: 94ff samt 162)

Aff korttningen, Gilbergz Heredhe: gilbergz Soken

...

christofer halstenson granbeck scatta hemmon är skytta

Erich larsson Bynn Scatta hemmon är skytta

gierlech Blesboll kyrkio landbo ähr skytta

...

... och lite senare i samma dokument:

8 Skyttehoffmenn besittia och äre frij ther på M.N.H. breff både förgierdeenn och bergz bruket d intygz: 5 Maij anno 76

...

Erich larsson i bynn } gilb: S:

...

1600-tal

I en avkortningslängd från 1601 (1601:11 /Bild 86) - orig sida 78 ->) finns Erik Larijsson /ev soldat?/ noterad för Byn, och motsvarande dokument för åren 1609 - 1610 anger **Lar(i)s i Byn**.

Även om det ofta är vanskligt att med säkerhet tyda och tolka de äldsta dokumenten, finns dock för Byns del åtminstone en tydlig sak som kan ge viss handledning - personnamnet Lars (Larens, Laris...). Personer med detta namn finns bara på 5 - 6 ställen i hela Gillbergs härad i ex vis skatteboken 1540. Det är särskilt intressant med tanke på att namntraditioner inom en släkt gärna bibehölls generation efter generation, inte minst om de dessutom knöts till specifika gårdar på en ort. Jämför avsnittet om Galtebol där det framgår att namnet Halvar levde kvar i många generationer under 15-1600-talet!

1610-tal

1610 Hjonelagslängden

1613 - 1628 **Jon** (Eriksson?)

1620-tal

Vid sidan av olika skattelängder framgår av domboksnotiser på 1620-talet att Byns invånare var sysselsatta med att hantera sitt ägande genom arv och köp...

1624, 15 mars (Magnell s 51) - Uppbud av 1/6 i Byn - 3 ggn. /Inget personnamn!/
1626, 30 januari och 10 juli (Magnell s 63) - Uppbud av "Tre del i Byn" - 2 ggn /Inget personnamn!/

1630-tal

1630, 24 juli (Magnell s 84): **Olof (Hansson** - enl annan källa) i Byn döms till böter: "**Oloff i Byn** har slagit Torstens i Dalens barn i fäskogh och wardt sakfällt till 3 mkr."¹ /Torsten bör vara identisk med Torsten Klemetsson, som åren innan bodde i Byn!/ Olof H har "ersatt" Torsten i Byns mtl detta år!

1631 s 102-103, långt fall kring en Halvar Bryntesson i Fyxnäs... "**Olof i Byn**" framträder som vittne...

Olof (Hansson) noteras åren 1630 - t o m 1633 i Byns skattelängder.

1633 Det framgår av boskapslängden(?) att bönderna **Jon** och **Olof** i Byn förfogar över ca 14 kreatur (2 ungston, 3 kor, 3 kvigor, 1 risbit (gammalt får), 2 gamla getter, 2 unga getter och 1 ungt får. Utsädet beräknas till ca 5 tunnor. (Jmfr Backa...)

1635 (s 28?) - 1641 **Anders Larsson i Byn**

1636, 9 sept, Magnell s 179.

Jon i Byn skall ge **Erik** i Byn 2 daler 10 1/2 öre som tillkom Erik efter hans mors systems arvedel - handslag!

1637, 23 mars (17 juni?) (Magnell sid 192):

Jonn i Bynn, **Anders** och **Erich** soldat ibid, (bötar) för ogill Broo hvar 3 mkr. och skola dhe uti Byn vara förpliktade årligen at byggia och wed macht hålla den östre Broon, och der uti Galtebol skola wed macht hålla den västre broon wedh namnpn Dalbroon.

/Här kan man ju fundera över vilka dessa broar i väster och öster är... men rimligen borde väl den östra vara den som går över "älven" och upp mot Byfjället...? Måne den västra var i närheten av Svinabäcken, dalsänkan vid Rönningen eller kanske vid kvarnen... ?/

Åren 1615 - t o m 1629 not **Torsten Klemetsson** i Byns skattelängder. /Men 1630 dyker han upp ffg i Dalen!/ 1617 - i en förteckning över befäl och knektar i Västersysslet detta år noteras soldaten i Byn vara Torsten Klemetsson! (L Brodin s 32 ->). Detta bör i så fall vara ytterligare en indikation på att det är TK som flyttar till Dalen några år senare! De båda namnleden är inte helt vanliga...

1630 - 1653 **Jon Eriksson** (osäkert om detta är same Jon som 1613 - 28)

1640-tal

Mtl 1642 och 1648... /1649 är en lucka i materialet, 1650 är oläsligt!
Plats: Ö. Bijjn, **Erik Larsson**...; **Jonn**...2, **Erik Soldat**...2 (Allt)

1642 - 1648 **Erik Larsson** "rustmästare"

1646 - 1650 **Erik** (Larsson? Eller möjligen Esbjörnsson?)

¹ Torsten bör vara identisk med den Torsten Klemetsson, som åren innan bodde i Byn, men som efterträds av Olof Hansson i Byns skattelängder.

Då Håkan Arvidsson 1645 gjorde sin geometriska jordmätning på platsen, bör han ha besökt åtminstone tre familjer - **Jon Erikssons** och **Erik Larssons** i Byn och **Sigrids** i Backa - änkan efter Knut.

Möjligen kan det ha rört sig om 10 - 20 personer inkl tjänstefolk o barn, allt som allt...

Man bör dock hålla i minnet att den lilla stugan på Arvidssons karta snarast är en symbol för bostadstomten och inte en bild av det verkliga antalet byggnader. Odlingsytornas topografiska karaktär är mer tidlösa och går ganska lätt att jämföra med senare tiders och dagens kartor och särskilt gäller detta den lilla älv som förenar Rådasjön med Bytjärnet.

1650-tal

1651, Någonstans nämns Jon Eriksson i Byn detta år

1652 Bryngel Andersson köper $\frac{1}{4}$ i Byn av Erik Larsson i Torp. Ägan är Erik Larssons "fäderne jord".
(Fasta beviljas i juli månad 1653!)

1653 - 1674 **Bryngel Andersson**

1654 4 - 5 familjer mtl-noteras för Byn (2 i Backa)

1656 ?a uppb på $\frac{1}{4}$ i Byn

1656, juni och oktober 1657 april (Magnell sidorna 696, 701 och 729) - Uppbud 1, 2 och 3 av $\frac{1}{4}$ i Byn.

1660-tal

1661, maj månad (Magnell s 799) - $\frac{1}{8}$ av Byn, som är "oköpt" skall bytas från norra till södra halvdelen mellan Knut i Magnebyn och Bengt i Högsäter...

1661 - 1665 **Jon Andersson** /i mtl 1666 står "~~E. Anna-Jons~~", men detta har strukits över - så det är svårt att veta vad som menats....

1667 - 1691 **Jon Andersson** -(Död 1701) Kan vara densamme som 1661 - 1665!

1665, Ht, 15 sept (Magnell s 948/998?)

Stadfästs det jordeköp som Torsten Andersson i Källås gjort med Malin Torstensdotter i Torp om "en fierding" i Byn (d v s $\frac{1}{4}$!) i Gillberga - kostnad 43 rdr + en skäppa råg och ett pund salt. /Men vilka kopplingar har dessa Torstens... med Byn?/ (Se även 1686)

1667 - 1670 **Erik Esbjörnsson** (Död 1667) och hustru **Elin** (trol ca 1641 - 1701).

1670-tal

1671 o 1678/79 Gamle Bryngel Andersson i Byn har sönerna Olof B o Torsten B i Byn, samt Nils B i Kik

1672, Vt, feb (Magnell s 1210)

/Torsten Andersson - som omnämns 1665 - får fasta på sin äga i Källås/.

1678/79 Jon Andersson i Byn nämnd

1680-tal

1683 19-20 feb, Magnell s 1619 - 1622.

INTRESSANT fall - ett dråp har skett i Byn, Gillberga. En Måns Katt fr Örebro har mist livet och anklagad är bl a en Lars Persson. KOLLA UPP!

1686 Salig Torsten Andersson i Källås ägde 1/9 (1/3?) i Byn - fasta 15/9 1885. Han har 4 arvingar, och av dessa får dottern Anna Torstensdotter behålla ägan i Byn.

1687 (Magnell s 1932)

S d beviljades Anders Olofsson i Byn fasta på 1/4 av gården... men gäller detta Gillberga, Långserud, Glava eller Stavnäs...? Jag kan inte se någon AO detta år i dessa socknar...

1687 (Magnell s 1943) en Lars i Byn omnämnd - kan vara Lars Elofsson - eller? KOLLA!

Denne Lars Elofsson (ensamnoterad - kanske soldat) finns ex vis 1685 - 1686...men inte 1687...

Ex vis mtl-noteras 1687 enbart 4 husbönder i Byn. **Olof Bryngelsson, Jon (Andersson?), Nils Bengtsson och Nils Bryngelsson.** Av dessa bör Olof o Nils rimligen vara bröder.

1689 (Magnell 2072)

Syn av gränsen mellan Galtebol o Byn begärs av jordägarna.

1690-tal

För tiden början av 1650-talet - slutet av 1670-talet - kan båtbyggande ha att göra med närheten till fisket på Rådasjön?

Lars o h - soldat ...1653 - 1659/1661-62?...

Lars Halvarsson o hustr ...1663 - 1667...

Båtbyggare". Efternamnet framgår av rotelängderna 1663 - 1665! Kan ev vara f d Lars - soldat!

Elin ...1661-1666... Osäker identitet?

Änka Elin ... 1668 - 1677... Ev änka efter Lars "båtbyggare"!

Elof - soldat ... 1672 - 1678...

Lars Elofsson ...1668 - 1686...

SE ÄVEN SAMMANSTÄLLNING o SPEKULATION UNDER STENHAGEN OM DESSA!

Mot slutet av 1600-talet bör *Bygården* hur som helst har varit mer av ett ganska sammanhållet komplex av småhus som hyste arvingar, brukare och tjänstefolk... Uppenbart är att de alla låg öster om den säkert uråldriga lilla "gatan" från Byn och norrut mot Dalen. Tydligt är vidare att *Bygårdens* stugområde försvann alltmer under 1700-talet när markområdet såldes och blev arrende under Borgviks brukspatroner till långt in på 1900-talet (sök året...).

Det är dock troligt att någon form av ekonomibyggnader stod kvar ända fram till Laga skiftets tid i mitten av 1800-talet. Brodin återger ex vis en muntlig tradition att gästgivar-gårdens "stallbyggnad stod på Nytomta" (s 33).

Efter att de båda arrendegårdarna trängdes med de andra i Byns "centrum" och dessutom befanns ganska nedgångna vid laga skiftet, beslöts om uppförandet av en helt ny arrendegård på platsen - Nytomta!

XXXXXXXXXXXXXXXX

I domboken VT 1676 (Magnell sid 1324). Pigan Anna Ässbiördsdotter i prästgården i Gillberga, bekänner att det barn hon föddes "i fiord höst" i Byn hade fadern "en lös dräng från Båhuslän" (uppenbarligen socknen "Qwille"?). Anna uppges har vistats i Byn mellan vårfrudagen 1673 - vårfrudagen 1674.

EV kan denna Anna E vara kommen från Dalen... eller?

XXXXXXXXXXXXXXXX

1761 - 65

Måg i *Bygården* (eller Eken?) **Lars Olofsson** (Fyxnäs 1714 - 1764d) h1 Ingrid Bryngelsdotter (Byn 1707 - 1741d i Fyxnäs) Vigda 1733

h2 Karin Olofsdotter (Nilsdotter?) (1714 - 1768?) Vigda nov 1741.

Barn: Lars f 1734 i Fy /död -48/, Britta f 1738 i Fy, Kirsti f 1743 i Fy, Lars f 1745 i Byn 1745, Olof f 1748;

Not i mtl 1734 - 35 ("reservkarl") och utan titel 1744 - 1764d o änkan Karin 1765 - 1768d?

Anges ex vis 1754 som ägare av 1/20 (5%) och 1757 av 3/40 (7,5%)!

/LO har därmed koppling till Byn via sin första hustru, och det bör vara rimligt att deras boende i Byn bör vara knutet till hennes arvedel i hemmanet./

+++++

En bakgrund till Lars Olofssons tid i Byn:

Bonden Erik Svensson fr Kackerud var 1:a ggn gift 1721 med Britta Nilsdotter fr Eken (1701 - 1724d). 2:a h var Karin Torstensdotter från "Dalen"? - vigda 1725. Alltså bör ES kunna knytas till Ekenkretsen" genom sin första hustru.

Problemet med Erik S och hans hustru är att de tycks plötsligt försvinna ur Byns mtl 1745... och ersätts av en ännu okänd Anders Nilsson.

En upptäckt i nov 2018 visar dock att Eriks trolige broder - soldaten Johan Svensson Gårdfält - år 1749 säljer 1/40 (2,5%) av Byn till Lars Olofsson ibidem. Detta bör då innebära att LO (som funnits med sedan 1744) utvidgar sitt ägande. 1754 äger LO 1/20 (5%) o 1757 3/40 (7,5%). LO är uppenbarligen en av de riktigt expansiva! En son bygger ju Lillebacka - eller?

Ssp 1727 s 9

Barnakvav hos Erik Svensson o h Karin Torstensdotter.

Vittnen: h Annika Olofsdotter och Malin Hansdotter. AO är h till Bengt Nilsson f d soldaten från Eken och MH är från Eken - och förmodligen närmsta grannar till ES/KT. Alla dessa hör ihop med Ekens gårdsgrupp!

+++++

Son **Lars Larsson** (1745 - utfl 1803) - h Maria Jansdotter (f 1747 - utfl 1803) - ägare av 3/40 (7,5%) 1769, men 1/16 1788 (6,25%)!

Fam not i Byns mtl/HFL 1769 - 1803. De bygger uppenbarligen gården Lillebacka i slutet av 1790-talet

(se Storskifteskartan 1800) och flyttar dit 1803.

2) ännu okänd central gård - först nämnd i HFL 1733 - 41

Olof Andersson () - h Kerstin Torstensdotter

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Lars Olofsson (Not i Byn 1744 - 1764d) h1 Ingrid Bryngelsdotter (Byn -) Vigda 1733.

h2 Karin Olofsdotter ("1714" - efter 1769) Vigda 1741 KO fr Kolsäter

Barn: Kerstin f 1743 i Fyxnäs, Lars f 1745 i Byn,

Alltså bör det fara

Son **Lars Larsson** [1745 - utfl omkr 1803] h Maria Jansdotter [Haget u Gårdsjö 1747 - utfl omkr 1803]

Barn: Maria f 1779, Jan f 1784, Stina f 1789, Lars f 1791 / död s å/,

Familjen noteras lång tid i Byns mtl/HFL 1769 - 1803, där LL var en av arvingarna på

Bygården/Eken? - ägare av 3/40 (7,5%) år 1769, men 1/16

(6,25%) år 1788 enl mtl.

Familjen bygger uppenbarligen gården Lillebacka i slutet av 1790-talet (gården finns noterad på kartan redan vid Storskiftet 1800) men flyttar enl HFL uppenbarligen in först 1803. Deras ägande noteras sistnämnda år till 1/24 (4,16%)!

Här är det risk för dubletter - RENSA!!!